

Anselm Grün

Over

HEBZUCHT

en

BEGEERTE

Ontsnappen aan het

streven naar **meer**

Anselm Grün

OVER HEBZUCHT
EN BEGEERTE

*Ontsnappen aan het streven
naar meer*

th ten have

Inhoud

Inleiding	9
<i>Het destructieve karakter van begeerte</i>	10
<i>Seksuele begeerte</i>	11
<i>Obsessie voor informatie en sociale media</i>	12
<i>Het begeren van onbelangrijke zaken</i>	12
<i>Hebzucht</i>	13
<i>Begeerte is ambivalent</i>	14
<i>Op zoek naar een bevrijdende begeerte</i>	16
DEEL 1 – BEGEERTE IN GESCHIEDENIS EN BIJBEL	19
Een blik in de geschiedenis	21
<i>Pleonexia: Inzichten uit de Klassieke Oudheid</i>	21
<i>Begeerte, hebzucht en gierigheid – een blik in het woordenboek</i>	25
<i>Oost en West – verschillende omgangsvormen met het begrip begeerte</i>	26
Een blik in het Oude en Nieuwe Testament	29
<i>De begeerte in het Oude Testament</i>	30
<i>De begeerte in de brieven van het Nieuwe Testament</i>	32
<i>Begeerte degradeert mensen tot dingen</i>	35

DEEL 2 – JESUS' WEG NAAR BEVRIJDING VAN DE MENS – GELIJKENISSEN EN VERHALEN UIT HET NIEUWE TESTAMENT	37
Over de begeerte om alles te consumeren (Matteüs 4:1-11)	39
Over de begeerte naar rijkdom (Matteüs 5:3)	45
Over de begeerte naar absolute zekerheid (Matteüs 6:25-34)	52
De begeerte naar een absoluut houvast (Matteüs 8:23-27)	61
De begeerte naar een goede uitrusting (Matteüs 10:5-14)	66
Over de begeerte om te winnen en altijd in harmonie te leven (Matteüs 10:34-39)	72
Wegen naar rust als bevrijding van de begeerte (Matteüs 11:28-30)	76
Hoe voldaan worden ondanks een onverzadigbare begeerte? (Marcus 6:34-44)	85
Het antwoord op het verlangen naar roem: klein worden als een kind (Matteüs 18:1-5)	96
Over de begeerte om zich te vergelijken en meer te verdienen dan anderen (Matteüs 20:1-16)	101
De begeerte naar geld in overvloed (Lucas 12:13-21)	108
Over de verkwisting van de liefde (Johannes 12:1-8)	115
Over spijzucht en gierigheid die zichzelf niets gunt (Lucas 15:11-32)	121
Betrouwbaarheid in plaats van bedrieglijke begeerte (Lucas 16:9-14)	127
 DEEL 3 – TWAALF STAPPEN NAAR EEN BEVRIJDE BEGEERTE	 133
Inleiding	135
Stap 1: De begeerte ruimte geven	137
Stap 2: Met de begeerte in gesprek komen over de betekenis ervan	138

Stap 3: De begeerte ten einde denken	140
Stap 4: Wegen naar de innerlijke vrijheid	141
Stap 5: De begeerte in levenslust transformeren	143
Stap 6: De begeerte in ambitie omzetten	145
Stap 7: De begeerte in dankbaarheid omzetten	146
Stap 8: De begeerte in solidariteit omzetten	148
Stap 9: De begeerte omzetten in compassie	150
Stap 10: De begeerte omzetten in betrouwbaarheid	152
Stap 11: De kunst van het genieten leren	154
Stap 12: Beheersing leren	156
Literatuur	159

Inleiding

Zolang er mensen zijn, is er nagedacht over de begeerte. De mens wordt bepaald door begeerte, door het verlangen om steeds meer te willen hebben. Hij is nooit tevreden met wat hij heeft. De begeerte – zo zeggen bijvoorbeeld de Griekse wijzen – schaadt zijn gezondheid en maakt de mens tot een dier. De begeerte knaagt aan de fundamenten van de menselijke samenleving. Ze is de oorzaak van ruzies en oorlogen. Alle wijzen van de wereld hebben over haar geschreven en laten zien hoe mensen zich kunnen bevrijden van de begeerte – de boeddhisten, die begeerte als de eigenlijke bron van het lijden zien, maar ook de Griekse en Romeinse filosofen, en de wijzen van het Oude Testament, die Griekse en Joodse wijsheid met elkaar in verbinding brachten. Maar naast destructieve kanten heeft de begeerte ook een dimensie van vitaliteit en levenslust. Met name de protestantse theoloog Friedrich Schorlemmer heeft dat benadrukt in zijn boek *Die Gier und das Glück*:

Begeerte kan als elementaire, uiterst expressieve levensuiting, waarin ons geluksverlangen zich verbergt in het verlangen om alles uit het leven te halen, ook een onmisbare levenskracht zijn.

SCHORLEMMER 13

We moeten de begeerte dus niet willen uitdrijven. Daarmee zou de mens zijn drijfveer verliezen. Waar het om gaat is dat we de

destructieve kracht van de begeerte transformeren in een kracht die leven geeft. Hoe dat mogelijk is, probeert dit boek te laten zien.

Het destructieve karakter van begeerte

Het destructieve karakter van de begeerte (*Gier*) zien we vandaag de dag overal om ons heen. Het heeft vele gezichten. In het Duits spreekt men over *Raffgier* (hebzucht) als we steeds meer willen hebben, louter om het hebben zelf. Men spreekt ook van *Rachgier* (wraakzucht) als onze narcistische ziel wordt gekwetst. Verder kent het Duits het woord *Profitgier* (winstbejag), waarbij we niet alleen geld willen, maar ook een zo hoog mogelijk rendement nastreven op onze investering. Mensen die tot deze categorie behoren zijn pas tevreden als ze maximale winst boeken in hun onderneming en alle andere mensen te slim af zijn. Schorlemmer spreekt zelfs over een 'Giervirus' (begeertevirus), dat agressief en onverzadigbaar is (vgl. Schorlemmer 16). Hij ziet dat virus terug in allerlei gedragspatronen. Zo zijn – vindt hij – zelfs praatzieke mensen en zoonaanbidders ermee besmet, omdat ze mateloos zijn in hun verlangen en steeds meer willen praten of steeds meer zonn verlangen.

Het fundament van de begeerte is het egocentrisme, een levenshouding waarbij mensen vooral bezig zijn met zichzelf, ja, op zichzelf verliefd worden. Dat komt in onze tijd scherp naar voren in het narcisme, een verschijnsel waarvan psychologen menen dat het hand over hand toeneemt. De narcist krijgt nooit genoeg aandacht. Hij probeert zijn innerlijke eenzaamheid voortdurend te bevredigen met aandacht van buiten. Een narcist wil zichzelf steeds weer laten zien. Die behoefte zien we in onze tijd niet alleen terug in de tendens om een mislukt leven interessant te maken door ermee in een televisieprogramma te verschijnen. Het blijkt ook uit de behoefte van mensen om zichzelf in sociale media voortdurend te tonen aan virtuele vrienden. De vaardigheid om zelfstandig van din-

gen te genieten, alleen te zijn met je gedachten, lijkt in onze tijd verloren. De obsessie om zichzelf voortdurend te etaleren gaat gepaard met een taal die uit louter superlatieven bestaat. Alles wat ik ben of doe, moet 'super', 'gaaf' of 'te gek' zijn. Het gevolg is dat mensen geen oog meer hebben voor het onzichtbare en onopvallende. Daaraan valt het ziekmakende aspect van de begeerte te herkennen.

Seksuele begeerte

Een andere vorm van begeerte is jezelf verliezen in de lust, in een onverzadigbaar verlangen naar seksualiteit. Dat zien we vandaag de dag niet alleen terug in mensen die zich seksueel uitleven met een vriend of vriendin. Psychologen laten ons weten dat velen juist bang zijn voor seks, omdat ze zich dan moeten overgeven aan een ander en hun ego opzij moeten zetten. Veel mensen vinden echte seks riskant. De begeerte naar seksualiteit uit zich in onze tijd vooral in het feit dat er steeds vaker op het internet wordt gezocht naar seks, naar kinderporno of andere vormen van pornografische seks. De een zoekt een veertienjarig meisje, de ander een jongen in zijn pubertijd, een derde zoekt een volwassen man of vrouw. Het aanbod is groot. En er wordt klaarblijkelijk ook gebruik van gemaakt.

Mensen die naar internetporno kijken, zijn ongedurig. Ze komen niet tot rust. Ze genieten nauwelijks nog van hun vrije tijd. Ze zijn niet meer in staat om rustig een boek te lezen. Vaak zoeken ze elke vrije minuut naar seks op het internet. Hun rusteloosheid gaat gepaard met een slecht geweten en knagende schuldgevoelens. Ze hebben het gevoel dat ze een dubbelleven leiden: aan de buitenkant zijn ze bijvoorbeeld succesvolle managers, maar privé worden ze gedreven door de begeerte om alle vrije tijd aan hun verslaving te besteden. Ze voelen zich innerlijk verscheurd. En die verscheurdheid wordt gestild door rusteloosheid.

Obsessie voor informatie en sociale media

Bij jonge mensen zie ik nog een obsessief gedragspatroon: op elk vrij moment kijken ze in hun sociale media of er een bericht is van virtuele vrienden. Ze willen constant op de hoogte blijven van wat anderen doen. Vaak worden ze daartoe aangezet door een begrijpelijke behoefte aan gemeenschap in een wereld die steeds anoniemer wordt. Maar bij sommigen wordt het een regelrechte verslaving, omdat ze voortdurend willen zien waar de ander mee bezig is. De begeerte om alles te willen weten over je vrienden, krijgt in onze tijd nog een extra impuls door de behoefte om van alles op de hoogte te willen blijven. Er is op het internet zo veel informatie te vinden dat het einde zoek is.

In Hongkong zag ik mensen in een restaurant ontbijten. Het eten was bijzaak. Hun belangrijkste bezigheid was het verzamelen van alle mogelijke informatie via hun smartphone of tablet. Als er twee mensen aan een tafel zaten, waren ze weliswaar samen, maar ze communiceerden niet met elkaar. Ze werden volledig in beslag genomen door hun smartphone of tablet. Hun behoefte aan informatie, het verlangen om van alles en nog wat op de hoogte te blijven, leek groter dan hun behoefte om met elkaar te praten. Natuurlijk is het niet mijn bedoeling om de sociale media of moderne communicatiemiddelen te demoniseren. Beide bieden kansen om met elkaar in contact te komen en snel belangrijke informatie te vinden. Maar de rusteloosheid waarmee veel mensen deze nieuwe media gebruiken, is ook doordrongen van begeerte.

Het begeren van onbelangrijke zaken

Een andere vorm van begeerte is het verstrikt zijn in alledaagse zorgen. Mensen gaan zo op in de sleur van alledag dat ze vergeten om te leven. Ze laten zich opjagen en genieten niet meer van het

moment. Overal om ons heen is een verlies aan transcendentie te bespeuren. Dat is jammer, want juist dat besef zou ons kunnen helpen om onszelf te relativiseren. Veel mensen bijten zich vast in de route die ze voor hun leven hebben uitgestippeld. Hun hele leven bestaat uit het plannen van de volgende stap. Ze gaan van gebeurtenis naar gebeurtenis, maar zijn nooit echt aanwezig in de dingen die ze ervaren. Deze begeerte vinden we ook terug in het verstrikt raken in een leven vol onbelangrijke zaken. Alles wordt oppervlakkig, zonder diepgang. In plaats van bezig te zijn met wezenlijke dingen, met dat wat de Grieken en Romeinen typeerden als ‘de tijd nemen voor iets’ – het zoeken naar de diepere betekenis van de waarheid – verdoen mensen hun tijd met futiliteiten. De Grieken hadden plezier in de waarheid, voelden vreugde bij het nadenken over het leven. Die vreugde is in onze tijd vervangen door de roes, die zich in allerlei vormen voordoet: van de roes van het winkelen tot de roes van het te snel rijden. In plaats van op zoek te gaan naar het mysterie van de mens door in gesprek te komen met elkaar – het klassieke *symposium* van de Grieken – laten we ons liever leiden door paparazzi en roddeljournalistiek. Het privéleven van de andere mens lijkt interessanter geworden dan het geheim van het mens-zijn.

Hebzucht

En dan is er natuurlijk nog de hebzucht in al zijn facetten: de zucht om steeds meer geld te hebben, steeds meer winst te maken, steeds meer rijkdom te vergaren. Hebzucht is verwant aan gierigheid. Deze vorm van begeerte is populair. Een Duits bedrijf had als reclameleus: ‘Geiz ist geil’ (Gierig is geil). Aanvankelijk had het daarmee veel succes. De mensen reageerden enthousiast, want iedereen wilde graag een zo laag mogelijke prijs betalen. Maar inmiddels heeft het bedrijf deze slogan verlaten. Niet alleen omdat er protest kwam, maar ook omdat de leus niet zo succesvol bleek als men dacht. Na

een poosje was de rek eruit. Maar het laat wel zien dat begeerte de motor vormt van onze economie.

Marketingstrategen werken met de begeerte van de mensen. Als het ze lukt om onze begeerte te stimuleren, dan is hun strategie geslaagd. Zonder begeerte is het kapitalisme eigenlijk ondenkbaar. Dat heeft negatieve kanten, maar ook positieve, want de begeerte motiveert mensen om steeds nieuwe producten te ontwikkelen. Begeerte stimuleert de economie en schept werk. Ook voor de individuele mens is begeerte een drijfveer om iets te maken van zijn leven. Wie geen begeerte kent, loopt het gevaar niets meer te willen. De begeerte om zo veel mogelijk uit het leven te halen, motiveert de mensen om verre landen te bezoeken, om nieuwe dingen te zien en te ervaren, om de schoonheid van de wereld te bewonderen.

Begeerte is ambivalent

Het is daarom dat Friedrich Schorlemmer er in zijn boek voor pleit om in de beruchte, felle begeerte, waarbij mensen steeds meer erkenning, geld en macht willen, ook een verlangen naar geluk te herkennen. Schorlemmer is van mening dat achter de begeerte de ‘angst zit dat in het stille geluk verveling schuilt, de leegte van altijd hetzelfde, de halfdode genoegzaamheid’ (Schorlemmer 24).

De begeerte motiveert ons om het geluk te zoeken. Maar als zij zich alleen maar toont in haar zinnelijke gestalte als begeerte naar geld en consumptie, naar roem en macht, dan ‘gaan we voorbij aan wat we ten diepste zoeken: voor onszelf en voor onze samenleving’ (Schorlemmer 24).

Het uitbannen van de begeerte is dan ook niet het doel. Dat zou net zo dom zijn als het uittrekken van het onkruid in de tarwe,

waarvan Jezus in een gelijkenis zegt: Laat het want voor je het weet verwijder je met de slechte aspecten ook de goede. Het is beter om het onkruid van de begeerte te snoeien en er een voedingsbodem van te maken voor de tarwe, zodat we iets hebben wat niet alleen ons lichaam maar vooral ook onze ziel ten goede komt.

Het ambivalente karakter van de begeerte blijkt ook uit een andere variant. Zo kan gierigheid een deugd zijn als het spaarzaamheid wordt. Kunnen sparen is een voorwaarde om te slagen in het leven. Er zijn mensen die nooit genoeg geld hebben, omdat ze niet in staat zijn om geld opzij te leggen. Dat geldt ook voor eerzucht en ambitie. Die kunnen mensen het leven zuur maken en voortdurend onder druk zetten. Maar Evagrius Ponticus, een monnik en schrijver uit de vierde eeuw, was van mening dat deze begeerten ook goed waren voor jonge monniken, aangezien ze hen motiveerden tot ascese. Ambitie en eerzucht prikkelden hen om de hartstochten te weerstaan en te overwinnen. Zolang deze begeerten niet mateloos worden motiveren ze je om aan jezelf te blijven werken en niet te snel tevreden te zijn met wat je hebt bereikt. Zo kunnen ambitie en eerzucht een stimulans zijn om je te blijven ontwikkelen.

Het woord 'eierzucht' betekent oorspronkelijk: verlangen naar eer, streven naar eer. Eer heeft niet alleen te maken met aanzien en roem. Eer is ook waardigheid en grootmoedigheid. Een eerzaam mens is een mens die aanzien geniet, omdat hij leeft als een waardig mens. Eerzucht en ambitie kunnen prikkels zijn die je helpen om aan jezelf te werken en voor andere mensen het goede te doen. Maar ze kunnen ook bezit van ons nemen. Dan kunnen we niet meer blij zijn met de dingen die we hebben bereikt, maar willen we steeds meer. Dan zijn we niet meer in staat om te zeggen: Het is genoeg. We kunnen ons dan niet meer verheugen in het leven zoals het is en in de dingen die we hebben bereikt.

Zoals er ‘goede’ en ‘slechte’ ambitie is, zo bestaat er naast een mooie en aangename vorm van nieuwsgierigheid ook een onaangename en opdringerige variant. Als ik nieuwsgierig een boek lees, stort ik me in een vreemde wereld en ervaar ik mezelf op een nieuwe wijze. Als ik vol nieuwsgierigheid een museum bezoek, dan opent dat mijn zintuigen voor de schoonheid van de beelden die ik zie. Mijn nieuwsgierigheid naar een interpretatie van een symfonie van Mozart of Beethoven verhoogt het plezier dat ik beleef bij een concert. Maar er is ook opdringerige nieuwsgierigheid, die uit is op roddel en sensatie, die alles wil weten en alleen de fouten van anderen breed uitmeet.

Op zoek naar een bevrijdende begeerte

Het komt bij dit alles vooral aan op de juiste maat. We mogen de prikkel van de begeerte niet uitdoven. Eerzucht kan een bron van energie zijn om aan jezelf te werken en een goed mens te worden, om verder te komen op de spirituele weg of iets goeds te doen voor anderen. Maar begeerte kan ook een verslaving zijn, waardoor je niet meer tot rust komt. Ambitie kan een obsessie worden om steeds meer te willen en nooit dankbaar te kunnen genieten van wat je hebt bereikt.

De grote vraag van alle spirituele meesters uit het verleden was: Hoe bevrijden we onszelf van de destructieve begeerte? Welke spirituele wegen stellen ons in staat om de begeerte te transformeren in een positieve prikkel die het leven bevordert? Hoe raken we de begeerte kwijt en komen we dichterbij het wezen en het hart van de mens? De vraag naar de transformatie van de begeerte hangt samen met ons verlangen naar de rust die levenslust en innerlijke vrijheid ons schenken. De mens die in de greep is van de begeerte, is rusteloos en innerlijk onvrij. Wie beheerst wordt door de begeerte, komt niet tot rust. Veel mensen verlangen ernaar om rust te

vinden. Maar ze zijn niet in staat om tot rust te komen. Zodra ze gaan zitten, worden ze bevangen door het verlangen om nog meer te willen, nog meer informatie te verwerven, nog meer behoeften te bevredigen, nog meer erkenning te vinden. Ze ervaren de begeerte als het tegendeel van vrijheid. Ze zijn slaaf geworden van de begeerte naar macht en rijkdom, roem en communicatie. Het gaat me in dit boek om de vraag hoe we de begeerte als positieve levensenergie behouden, maar tegelijkertijd vrij worden van de destructieve effecten ervan, zodat we rust en innerlijke vrijheid kunnen vinden in ons hart.

Het is niet de bedoeling van dit boek om te klagen of te moraliseren. Ik probeer het verschijnsel van de begeerte te beschrijven en tegen de achtergrond van nieuwtestamentische verhalen te laten zien hoe we verlost zouden kunnen worden van haar negatieve krachten. Naar mijn gevoel heeft het Nieuwe Testament belangrijke dingen te zeggen over de vraag hoe we in de begeerte verstrikt kunnen raken en hoe we daaruit kunnen worden bevrijd. De bijbelse teksten tonen ons de verschillende kanten van de begeerte: niet alleen het verlangen naar bezit of consumptie, maar ook onze neiging om je uit angst aan dingen vast te klampen of je tegen van alles en nog wat te verzekeren. De begeerte is veelal een reactie op ervaringen uit onze vroege jeugd, bijvoorbeeld als we het gevoel hebben altijd tekort te komen, nooit bevrediging te ervaren of innerlijk te verhongeren. De Bijbel laat ons zien wat de oorzaken zijn van onze begeerte. En tegelijkertijd laat hij ons zien hoe we ons kunnen bevrijden uit haar greep. Voorwaarde voor het vinden van innerlijke rust is de verlossing uit de klauwen van de begeerte, maar niet de volledige uitdoving ervan.

Dit boek is dan ook bedoeld voor mensen die verlangen naar innerlijke vrijheid en rust, die midden in een wereld die bepaald wordt door de begeerte, een ruimte in zichzelf willen vinden waarin ze vrij worden van de begeerte, waar ze bij zichzelf kunnen zijn. Een

ruimte waar ze zichzelf kunnen zijn, vrij van de druk om zichzelf waar te maken, te laten zien of te bewijzen, vrij van de druk om alle behoeften meteen te bevredigen. De Bijbel is daarbij voor mij een goede wegwijzer. Ik worstel net zo lang met bijbelse teksten totdat ze zich aan mij openbaren als wegwijzers naar een geslaagd leven, als wegwijzers naar innerlijk vrijheid en rust.

Gevoelens van hebzucht of begeerte kent iedereen: een diepgeworteld streven naar *altijd meer*. Dit geldt niet alleen in materiële, maar ook in emotionele zin. We verlangen naar meer erkenning, liefde en aandacht. Hebzucht en begeerte kunnen ons stimuleren en plezier bezorgen, maar ze kunnen ook destructief uitpakken.

In *Over hebzucht en begeerte* vraagt Anselm Grün zich af hoe met dit verlangen naar meer om te gaan. Hoe kunnen we de negatieve kracht ervan ombuigen zodat ons leven juist rijker wordt? Tegen de achtergrond van verhalen uit het Nieuwe Testament en met een praktisch stappenplan helpt Grün de lezer zich van kwalijke begeerte en hebzucht te bevrijden. Een zinvol leven ligt daarmee binnen handbereik.

ANSELM GRÜN (1945) is monnik van de benedictijnenabdij van Münsterschwarzach en auteur van internationale bestsellers over geloof en spiritualiteit. Bij Ten Have verschenen meer dan vijftig titels van zijn hand.

